

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus IV.

Fasciculus 2.

NÉMETI LÁSZLÓ

**A MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐSZÖVETKEZET
MINTAALAPSZABÁLYÁNAK
JOGFORRÁSI JELLEGE**

SZEGED

1958

Redigunt

GYÖRGY ANTALFFY, ÖDÖN BOTH, LÁSZLÓ BUZA, RÓBERT HORVÁTH,
ISTVÁN KOVÁCS, JÁNOS MARTONYI

Edit

Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti:

ANTALFFY GYÖRGY, BOTH ÖDÖN, BUZA LÁSZLÓ, HORVÁTH RÓBERT,
KOVÁCS ISTVÁN, MARTONYI JÁNOS

Kiadja

A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 50.)

Kiadványunk rövidítése

Acta Jur. et Pol. Szeged.

Felelős kiadó: Buza László

Megjelent 500 példányban

I.

A termelőszövetkezeti törvényhozás; a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályának létrejötte és fejlődése

Első szövetkezeti törvényünk, az 1947. évi XI. törvény, nagymértékben hozzájárult a tőkés jellegű szövetkezetek demokratizálásához. 1948-ban azonban a bekövetkező szocialista agrárpolitikai célkitűzések megoldására, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének megkezdésére már nem volt alkalmas jogi eszköz.

Népi demokratikus államunk jogalkotása első átfogó szabályozást 1948-ban adott a különböző mezőgazdasági termelőszövetkezeti csoportokról. A Magyar Köztársaság kormányának 14 000/1948. Korm. sz. rendelete a földművesszövetkezetek, a földbérletesszövetkezetek és a termelőszövetkezeti csoportok tulajdoni, szervezeti és munkaviszonyait rendezi. Ugyanezen rendeletben népi demokratikus jogalkotásunk a három termelőszövetkezeti csoport — táblás, átlagelosztású és közösen termelő — működési szabályzatát is kidolgozta a rendelet mellékleteként. Itt már konkrétan meghatározták a tagak jogait és kötelességeit, a termelőszövetkezeti csoportok ingatlanait, azok élő és holt felszerelését, a haszonbért, a földjáradékot, a termelőszövetkezeti csoportok és a földművesszövetkezetek viszonyát. A rendelet lényegében keret-szabályozást adott, amelyben azonban már a lenini szövetkezeti elvek is érvényesültek (önkéntesség, fokozatosság, állami támogatás). A termelőszövetkezeti csoportok közül a közösen termelő közelítette meg leginkább a szovjet mezőgazdasági-artyel típust. A legnagyobb számában éppen ez a termelőszövetkezeti csoport típus jött létre Magyarországon. Ez vonzotta legjobban dolgozó parasztságunkat. A táblás termelőszövetkezeti csoport is általában beváltotta a hozzáfűzött reményeket és hazánkban is sokan próbálkoztak ezen az úton megismerkedni a nagyüzemi gazdálkodással. Az átlagelosztású termelőszövetkezeti csoport azonban alig vert gyökeret a falun, ui. az egyenlősítés veszélye itt volt a legnagyobb.

Az egész termelőszövetkezeti mozgalom egészséges fejlődése később határozottabb jogi keretet kívánt. Ezt teremtette meg az önálló termelőszövetkezetekről rendelkező 133/1950. (V. 10.) M. T. sz. rendelet. Meghozatala fontos és jelentős fázis kezdete volt a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésében. E jogszabály melléklete tartalmazta az önálló

termelőszövetkezetek alapszabályát. A 133/1950. (V. 10.) M. T. sz. és a 205/1950. (VIII. 11.) M. T. sz. rendelet alapulvételével az 1001/1951. (I. 20.) M. T. határozat felhatalmazása alapján a 18 010/1951. (I. 20.) F. M. sz. rendelet az önálló termelőszövetkezetek alapszabályát és a termelőszövetkezeti csoportok működési szabályzatát egységes szerkezetbe foglalta. A fejlődés e szakaszában a jogalkotás különbséget tett még a termelőszövetkezetek alapszabálya és az egyes termelőszövetkezeti csoportok működési szabályai között. A jogalkotó az elnevezésbeli differencia megtételével nyilván az egyes termelőszövetkezeti típusok közötti különbséget, illetve az egyes típusok fejlődési szintjét akarta érzékeltetni.

Az önálló jogalanyisággal a jogszabály értelmében nem rendelkező III. típusú termelőszövetkezeti csoportok közül azok, amelyek gazdaságilag megerősödtek, szervezetenként megszilárdultak, a 133/1950. M. T. sz. rendelettel önálló termelőszövetkezetekké alakultak át és ezzel elszakadtak bölcsőjüktől, a földművesszövetkezetektől, önálló jogi személyekké, termelőszövetkezetekké váltak. A termelőszövetkezeti csoportok jelentős része ebben az időben még a földművesszövetkezetek keretében működött. A földművesszövetkezet, amely bizonyos anyagi bázissal rendelkezett a falun, többé-kevésbé osztályharcos szervezet volt, erőteljes támogatást nyújtott a termelőszövetkezeti csoportoknak, főként adminisztratív vonatkozásban (tervkészítés, stb.). 1951-ben a törvényhozás még különbséget tesz a jogi személyiséget illetően is az önálló termelőszövetkezet és a III. típusú termelőszövetkezeti csoport között.

A mezőgazdasági termelőszövetkezeti típusok szabályozásában a további lépést az 1070/1953. (XI. 12.) Mt. h. jelentette, amely a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályát erősítette meg. A »mintaalapszabály« kifejezést ezúttal alkalmazta először jogalkotásunk.

A jogalkotó a mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintaalapszabályával megszüntette az önálló termelőszövetkezet és a III. típusú termelőszövetkezeti csoportok közötti jogi különbséget és helyükbe egységes termelőszövetkezeteket teremtett. Az önálló termelőszövetkezetek alapszabálya és a III. típusú termelőszövetkezeti csoport működési szabályzata között alig volt lényegi, tartalmi differencia, — a tulajdoni, munka-, szervezeti viszonyokat is nagyjából azonos módon rendezte a két mintaalapszabály. A bíróságaink is — gyakorlati tapasztalatoknak megfelelően — jogi személyként kezelték a III. típusú termelőszövetkezeti csoportokat is. Ezért 1953-ban már nem volt kétséges, hogy a két szövetkezeti formát egy szövetkezeti, gazdaságsszervezeti egységgé lehet és kell egyesíteni. A törvényhozás helyesen követte a társadalmi, gazdasági fejlődést. Az 1953-ban létrehozott mintaalapszabály közelítette meg legjobban a szovjet kolhozok 1935-ban kiadott mintaalapszabályzatát.¹

¹ A kolhozok mintaalapszabályzata is hosszú fejlődés eredménye. Egy 1921-es szabályzat a mezőgazdasági kommuna, az artyel, illetve a föld közös megmunkálására alakult közösség dolgozóinak (TOZ) a tulajdoni és munkaviszonyait szabályozta. 1927-ben a »kollektív gazdaságokról« szóló határozat a szocialista munkajog elveit igyekezett megvalósítani a kolhozokban.

A mezőgazdasági artyelek 1930. évi mintaalapszabálya volt a teljes kollekti-

1953-ban a termelőszövetkezetek vonalán is érvényesültek helytelen tendenciák, de a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mintaalszabály területén aránylag kismértékben történt helytelen szabályozás. (Nem bizonyult pl. időállónak az a szabály, hogy a kilépést 6 hónapos tagsághoz köthették és nem 3 évhez, stb.)

A legújabb fejlődést tükrözi az 1067/1955. (VII. 28.) Mt. h. a mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintaalszabálya módosításának megerősítéséről. A lényeges változás a termelőszövetkezeti csoportoknál történt. Az 1068/1955. (VIII. 28.) Mt. h. által megerősített mintaalszabály ugyanis egységes termelőszövetkezeti csoportokat hozott létre. A termelőszövetkezeti csoportoknak ez a mintaalszabálya elősegíti azt, hogy a termelőszövetkezeti csoportok dolgozói a nagyüzemi gazdálkodás fejlettebb eszközeivel, útjával és módszereivel is megismerkedhessenek.

II.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintaalszabályának jogforrási jellege

A Magyar Népköztársaság Alkotmánya 7. § (1) bekezdése megjelöli a mezőgazdasági szocialista építés útját, amidőn kimondja, hogy elismeri és biztosítja a dolgozó parasztok jogát a földhöz és kötelességének tekinti, hogy állami gazdaságok szervezésével, mezőgazdasági gépállomások, önkéntes társulás és a közös munka alapján működő termelőszövetkezetek támogatásával elősegítse a mezőgazdaság szocialista fejlődését. Az Alkotmány a termelőszövetkezeti mozgalom állami támogatásáról, irányításáról kifejezetten rendelkezik. Az Alkotmány alaptörvény, benne csak a nagyjelentőséggel bíró lényeges kérdések foglaltatnak. A részletes rendezés egyes jogszabályokban történik meg. Ez valósul meg a *mezőgazdasági termelőszövetkezeti mintaalszabályban is, amely a közös gazdálkodás útjára lépett termelőszövetkezeti parasztság alaptörvénye.*² Az alszabály nem tartalmazhatja a ter-

vizálás időszakának első szabályzata, amely átfogóan először szabályozta a kolhozokban érvényesülő társadalmi viszonyokat. A teljes kollektivizálás befejezésével, a kolhozban érvényesülő társadalmi viszonyok fejlődésével, a kolhozok megerősödésével a gyakorlat azonban olyan új gazdasági kérdéseket vetett fel, amelyre az 1930-i mintaalszabály még nem tartalmazott megoldást, a kialakult kolhozviszonyokkal kapcsolatos feladatokat a régi jogi keretben már nem lehetett megoldani. 1935-ben új mintaalszabályt dolgoztak ki. Ez a kolhozok második teljes, nagyjából ma is érvényben lévő mintaalszabályzata.

1956. március 10-én jelent meg a SZKP Központi Bizottsága és a Szovjetunió minisztertanácsa együttes határozata a mezőgazdasági artelekről, a mezőgazdasági artelek mintaalszabályáról. Ez különösen abból a szempontból jelentős, hogy maguknak a kolhozoknak a hatáskörébe utalja a konkrét helyi adottságok figyelembevételével kiegészíteni és módosítani a mezőgazdasági artyel elfogadott alszabályzatának egyes tételeit.

² Az irodalomban ezzel ellentétes álláspont is van.

melőszövetkezetek életének, a közös gazdaság építésének, munkarendjének valamennyi szabályát, csupán a legfőbbeket. A részletszabályozást különféle típusú jogszabályok rendezik (Mt. határozat és rendelet, FM. rendelet és utasítás, sb.).

A mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabálya a termelőszövetkezetben lévő dolgozó parasztságnak azért alaptörvénye, mert a gazdálkodás rendjét, a termelőszövetkezeti tagok tulajdoni-, munka- és elosztási viszonyait átfogóan szabályozza. A termelőszövetkezeti mintaalapszabály foglalkozik a termelőszövetkezeti mozgalom céljával és feladataival, a bevitt földdel, a termelőeszközökkel, a tagok jogaival és kötelességeivel, a termelőszövetkezet vezetésével, a munkafegyelemmel, a termelőszövetkezet vagyonával és a jövedelemelosztással.

Szükséges a sajátos életviszonyokat olyan formában s úgy szabályozni, hogy ez a szövetkezeti tulajdon jellegének, a magyar paraszt mentalitásának, a termelőszövetkezeti építés gyakorlati szükségleteinek a legjobban megfeleljen. Ezt a jogi formát szigorú objektív szükség-szerűség alapján hozta létre a népi demokratikus jogalkotásunk.

A szocialista állam által kiadott jogszabályok és így a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályának a jelentősége és mozgósító ereje társadalmunkban felmérhetetlenül nagy. A jogszabályok — Lenin szavaival élve — »tömeges gyakorlati munkára hívnak fel és ezek feladata az, hogy gyakorlati lépésekre tanítsa meg azokat a százakat, ezreket és milliókat, akik a szovjet hatalom szavára hallgatnak. Ha így fogjuk a dolgot tekinteni, akkor törvényeink, rendeleteink összességéből nagyon sok tanulságot vonunk majd le.«³ A kiadott jogszabályok értékét Lenin mutatta meg. »Kész idióták lennénk, ha azt várnók, hogy megváltozik az egész élet attól, hogy néhány száz rendeletet írunk. De a szocializmus árulói lennénk, ha lemondanánk arról, hogy rendeletben jelöljük meg az utat.«⁴ Lenin azt is kifejtette, hogy a rendeletekben, a törvényalkotásban, sőt a rendeletek végrehajtásában történhetnek hibák, de ez egyáltalán nem jelenti a jogszabályok társadalmi jelentőségének csökkentését. A lenini utat járjuk, ha az objektív törvényszerűségeket, a tényleges szükségsszerűségeket figyelembe vesszük, a politikai helyzetet megfelelően tanulmányozzuk, a gyakorlati tapasztalatokat, eredményeket általánosítva hasznosítjuk és ennek alapján hozzuk meg a legcélszerűbb jogszabályokat.)

Az itt elmondottak a jogforrástán elvei alapján a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mintaalapszabályra is vonatkoznak.

A mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályának — mint jogforrásnak — főbb jellemző vonásai a következőkben foglalhatók össze:

1. A mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabálya — Világhy Miklós kifejezésével élve — *sajátos típusú kódex*.⁵ Ezt két irányban lehet megmutatni: tartalmi és formai síkon.

³ Lenin Művei, 29. köt. Szikra, 1953. 207. old.

⁴ Uo. 206—207. old.

⁵ Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi és Történelmi Osztályának Közleményei. Bp. 1954. V. köt. 1—4. sz. 233—237. old.

a) Tartalmi szempontból azért sajátos típusú kódex, mert a mezőgazdasági termelőszövetkezetek tulajdoni, munka-, elosztási, szervezeti, stb. viszonyait átfogóan szabályozza. Míg a többi kódex (pl. a Munkatörvénykönyv, Csjt stb.) szinte kivétel nélkül homogén társadalmi viszonyokat szabályoznak, addig ez a kódex komplex társadalmi viszonyt jelentő termelőszövetkezeti életviszonyt szabályoz.

Ennek a sajátos típusú kódexnek a létrejötte azzal magyarázható, hogy a mezőgazdaságban a kisparaszti gazdálkodásról a szocialista gazdálkodásra való áttérés fő útja a szocialista termelőszövetkezeti út (artyl típus!). Ezen kívül azonban más kereteket is biztosítani kell a parasztság számára, hogy a szocialista nagyüzemi gazdálkodással megismerkedhessen. Sőt lehetőséget kell adni arra, hogy egy jogi kereten belül is választhasson a tájadosztásoknak, a helyi szokásoknak és körülményeknek megfelelően az egyes megoldások között. Erre legalkalmasabb a lenini szövetkezeti elveket megvalósító mintaalapszabály.

A kapitalista társadalmi rendszerben létrejött szövetkezeteknek is vannak alapszabályai. Ezek az alapszabályok azonban nem kódex jellegűek. Ezek mögött nem áll állami kényszer, amely többek között és végső soron egy szabálycsoport normatív voltát megadja.

A termelőszövetkezetek állami irányítását is nagymértékben elősegíti, megkönnyíti, hogy népi demokratikus jogalkotásunk létrehozta ezt a sajátos típusú kódexet. A kapitalista szövetkezeteknél legfeljebb felügyeletről, esetenként anyagi dotálásról lehet szó az állam részéről — esetleg valamilyen politikai megfontolásból —, de egységes irányításról nem. A népi demokratikus államban — ezzel ellentétben — állami irányításról beszélünk, amelynek egyik módszere a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályán keresztül való befolyásolás, irányítás. Ez az irányítás természetesen nem jelenti azt, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezeteket — a termelőszövetkezetek állami irányítását megvalósító szervek: a tanács mezőgazdasági szakigazgatási apparátusa, a Termelőszövetkezeti Tanács megyei megbízottja, stb. — úgy irányítják, mintha ezek a termelőszövetkezetek állami vállalatok lennének. A mezőgazdasági termelőszövetkezeteknél — ellentétben az állami vállalatok igazgatásával, a termelőszövetkezeti demokrácia elveinek figyelembe vételével — a meggyőzés és a termelőszövetkezeti demokrácia elveit biztosító állami irányítás kerül előtérbe. Éppen ezért, mert ezekre az elvekre a kódex figyelemmel van, a termelőszövetkezeti demokrácia kibontakozását, a termelőszövetkezetek önállóságát nagymértékben elősegíti.

b) *Formai oldaláról* megvizsgálva a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályát, szintén arra a megállapításra juthatunk, hogy ez *sui generis kódex*. A mezőgazdasági termelőszövetkezeti mintaalapszabály jogforrásként jelenik meg akkor is, ha ezt csak mellékletként adja ki a minisztertanács. A megerősítő határozat jogforrássá teszi a mintaalapszabályt. Véleményünk szerint a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabálya, mint forma, a tartalmat, a termelőszövetkezeti életviszonyokat helyesen és jól fejezi ki. Éppen a mintaalapszabály keretei által válnak ezek az anyagi, társadalmi viszonyok

tudati, ideológiai társadalmi viszonyokká, vagyis termelőszövetkezeti jogviszonyokká.

2. A mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályának megteremtése *normatív aktus*, amelynek betartása — a termelőszövetkezetekre, a termelőszövetkezeti tagokra, a termelőszövetkezettel jogviszonyba került jogi személyekre, társadalmi szervezetekre és állampolgárookra — kötelező. A mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabálya a jogforrási hierarchiában jelentős jogforrásként szerepel.⁶ A párt és a kormány együttes határozattal erősítette meg a mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintaalapszabályát. Az ezt megelőző működési szabályzatok és mintaalapszabályok megerősítéséhez vagy módosításának megerősítéséhez is minisztertanácsi határozat volt szükséges. Jelentőségét, súlyát ez természetesen növeli. Ebben is kifejezésre jut ennek a termelőszövetkezeti típusnak kiemelkedően nagy fontossága.

3. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintaalapszabálya elsősorban a mezőgazdasági termelőszövetkezetekre, — mint gazdaságszervezeti formákra, jogi személyekre, — a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagokra, tehát a *mezőgazdasági termelőszövetkezetek* belső életére vonatkozik. E kódex azonban *nem kizárólagosan* csak a termelőszövetkezetekre és a termelőszövetkezeti tagokra vonatkozik. Minden más állampolgár, jogi személy, állami és társadalmi szerv is köteles figyelembe venni a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályát, ha a mezőgazdasági termelőszövetkezetekkel valamilyen jogviszonyba, kapcsolatba kerül. Példaként lehet felhozni az állami vállalatokat, kisiparosokat, tanácsi szerveket, stb. A bírói gyakorlat is egyre inkább figyelembe veszi a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályának normatív jellegét és a bíróságok az ítéletek indokolásában erre hivatkoznak is.⁷

A termelőszövetkezeti mozgalmat nem szabad és nem is lehet üveg-búra alatt elképzelni és izoláltan szemlélni. A termelőszövetkezet élő és fejlődő organizáció, amely sokrétű, sokirányú munkafeladatokat végez és így az állami és társadalmi szervek széles hálózatával kerül

⁶ A jogforrási jelleget — a marxizmus tanításai szerint — a társadalom életfeltételei határozzák meg, de a politikai nézetek és intézmények s a többi felépítőelemek is befolyásoló tényezőként jönnek figyelembe. Megítélésünk szerint a jog és az anyagi értelemben vett jogforrás között nehéz határt meghúzni. Lényegében ugyanezt fejezi ki az uralkodó osztály akarata. Ezt az akaratot — amely a szocialista társadalomban népi akarat — kifejezésre kell juttatni: meghatározott külső formát (törvény, tvr., minisztertanácsi rendelet, stb.) kell neki adni. A jogforrás tehát itt használva nem jelent mást, mint azt a sajátos formát, amelyben az állami parancs megjelenik. Ez a sajátos forma híven kifejezi az uralkodó osztályt — szocialista társadalomban a dolgozó népet — és annak érdekeit. A *jogforrás tehát az uralkodó osztály akaratnyilvánításának aktusban való kifejezése*. A különböző jogszabálytömeget« elemezni kell különböző elvek, pl. alakjuk, kényszerítő erejük, tartalmuk, időbeli hatályuk, stb. szerint. A *jogtudomány munkásai*, elsősorban az állam és jogelmélet művelőire vár ennek a *munkafeladatnak alapos és elmélyült kidolgozása*, persze jelentős a feladatuk az egyes jogágak művelőinek is.

⁷ Bár a Termelőszövetkezeti Tanács Titkárságán a Termelőszövetkezeti Tanács több megyei megbízottja hiányosságként vetette fel a bíróságok felé, hogy a mintaalapszabály rendelkezéseit sok esetben nem alkalmazzák a bírói ítéletekben, sőt ezen rendelkezések ellenére hoznak határozatokat.

kapcsolatba, jogviszonyba — sok esetben szerződéses jogviszonyba. Nyilvánvalóan igen helytelen lenne, ha csak befelé tekintenénk és a mintaalapszabályt csak a termelőszövetkezetekre, termelőszövetkezeti tagokra nézve fogadnánk el normatív aktusnak.

4. A jogirodalmunkban ma már általában kialakult önálló jogággént szerepel a *mezőgazdasági termelőszövetkezeti jog*. Korábbiakban a polgári jog egyik alapterületeként szerepelt. A jogi személyek tanából — nagy társadalmi jelentőségére és a szovjet példára való tekintettel — vették ki, ott ti. a kolhozjog a jogrendszer egyik önálló ágazata. Ennek a jogágnak az Alkotmány mellett *alapvető jogforrása* a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabálya. A mezőgazdasági termelőszövetkezeti jognak azonban nem egyetlen jogforrása a mintaalapszabály. Ezenkívül még számos más jogszabály is rendezi a termelőszövetkezetek tulajdoni, munka-, szervezeti, elosztási stb. viszonyait (minisztertanácsi határozat, FM. rendelet, utasítás, stb.).

5. A *belső mezőgazdasági termelőszövetkezeti jogviszony keletkezésének esszenciális kelléke az, hogy a belépő tag a mintaalapszabályt és a belépés feltételeit ismerje és azokat magára nézve kötelezőnek elismerje*. Sajátos társadalmi viszony alakul ki a belépéssel. A dolgozó paraszt kisparaszti gazdasága feloldódik a közös gazdaságban, önként lemond földjének használatáról, termelőeszközei nagyrésztének tulajdonjogáról, stb. A mezőgazdasági termelőszövetkezeti mintaalapszabály nélkül nehéz lenne egységes, szilárd gazdaságszervezeti formát kiépíteni. Persze itt nem arról van szó, hogy a tag aprólékos pontossággal ismerje a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mintaalapszabályt, hanem hogy nagyjából tisztában legyen a szövetkezeti gazdálkodással, annak szervezésével, jövedelemelosztásával, stb. Dolgozó parasztjainkra általában az érvek, a nagyüzemi gazdaság pozitív eredményei hatnak és főleg ezeken keresztül, tehát »közvetve« ismerik meg a mintaalapszabályt. A tanácsi szakigazgatási apparátus, a termelőszövetkezeti vezetőség feladata körébe tartozik a mintaalapszabály közvetlen megismertetése, népszerűsítése.

6. A *mezőgazdasági termelőszövetkezeti mintaalapszabály a kollektív, kultúrált falusi életforma, a sajátos szocialista termelőszövetkezet lényeges kérdéseire ad választ*. A mintaalapszabály nem foglalkozhat minden részletkérdéssel. A sokrétű termelési viszonyok, a szocialista gazdaságszervezeti forma előtt álló feladatok, a termelőszövetkezetépítés társadalmi, gazdasági, politikai és szervezeti problémái ezt lehetlenné teszik. Ez különben is kazuisztikussá és áttekinthetlenné tenné a termelőszövetkezeti mintalapszabályt.⁸ Már pedig sehol annyira nincs szükség az egyszerűsége, a világos szerkezetre, a közérthetőségre, mint éppen a mintaalapszabálynál. Az új életforma szabályai ugyanis egy-

⁸ Nélkülözhetetlennek tartunk viszont egy *mintaalapszabály kommentárt*, amely a többi jogforrásokat, a bírósági gyakorlatokat, stb. ismertetné és a termelőszövetkezetek számára hozzáférhetővé tenné a termelőszövetkezeti életviszonyokat rendező, termelőszövetkezetekre vonatkozó jogszabály tömeget. Ez fontos volna pl. a termelőszövetkezet perbeli képviselőjét ellátó ügyvédek számára is, akik így tudnának csak megismerkedni a termelőszövetkezeti életviszonyokat rendező jogszabályokkal.

szerű dolgozó parasztokhoz szólnak, akik világosan akarják látni és tudni az új életük küzdelmekkel teli útját. Jogszabályszerkesztőink erre helyesen már a fejlődés kezdeti szakaszában is gondosan ügyeltek.

A mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályának igazi jelentősége abban is megmutatkozik, hogy alapjául szolgál további jogforrásoknak, amelyek ennek megfelelően rendezik a mezőgazdasági termelőszövetkezeti életviszonyokat. Az ilyen hézagpótló jogforrásokra azért is szükség van, mert a társadalmi viszonyok változása és fejlődése ezt feltétlenül megköveteli. Ezen jogszabályok azonban nem lehetnek ellentétesek a mintaalapszabállyal. Ilyen kiegészítő jogforrások pl. az 55/1954. FM.—IM. együttes utasítása a termelőszövetkezetek jogi képviselőiről, az 1083/1955. (XI. 21.) MT. sz. határozat »a mezőgazdasági termelőszövetkezetek raktárgazdálkodásáról«. A 13/1955. (VII. 14.) FM. sz. rendelet »a mezőgazdasági termelőszövetkezet segéd- és feldolgozó üzemi tevékenységéről« rendelkezik, stb.

7. Mint minden kódex, a társadalmi viszonyok változásával ez is fejlődik. A társadalmi viszonyok fejlődésének bizonyos szakaszában jogszabályaink módosítása, vagy kiegészítése szükségessé válik, mert ha a társadalmi, gazdasági viszonyok fejlődnek, változnak, ezt a jognak is követnie kell. A *mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályát is lehet, sőt kell is módosítani és kiegészíteni*, hiszen ez nem megmerevedett, megcsontosodott dogma. Ez leggyakrabban úgy történik, hogy a termelőszövetkezetek kéri és kezdeményezik a módosítást, ha az élet sürgetően követeli a mintaalapszabály egy-egy rendelkezésének részleges megváltozását. A Termelőszövetkezeti Tanács megfelelő apparátussal javaslatot készít (termelőszövetkezeti elnökök, brigádvezetők, agronómusok, zootechnikusok, tanácsi dolgozók, pártfunkcionáriusok, stb. bevonásával.) A Minisztertanács az így elkészített javaslattervezetet megvitatja és amennyiben mintaalapszabálymódosítás válik szükségessé, az illetékes pártfórummal együttesen megállapítva közös határozat formájában teszi közzé. Néha ettől a módszertől eltértek. Így pl. az 1009/1952. (IV. 24.) MT. sz. határozat a termelőszövetkezetek és gépállomások élenjáró dolgozói 1951. decemberi második országos tanácskozásán hozott határozatait ruházta fel kényszerítő erővel, ismerte el normatív aktusnak. Ezek a határozatok az addig hatályban lévő alapszabályt néhány vonatkozásban módosították. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintaalapszabályának ezt a »megfoltozását« nem helyeslem, ez ugyanis jogbizonytalanságot eredményez. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek vezetői, a termelőszövetkezeti tagok, az így »módosított« mintaalapszabályt nem ismerik és a változást nem tudják nyomon követni. Mindenképpen helyesebb, ha a módosítást nem elrejtve, hanem kifejezetten látják a termelőszövetkezetek, a termelőszövetkezeti tagok, a termelőszövetkezetekkel jogviszonyba, kapcsolatba került állampolgárok, állami és társadalmi szervek. Nagyon helyesen járt el alkotmányjogilag is népi demokratikus államunk, midőn a mintaalapszabály módosításának a megerősítését 1955-ben olyan módon és formában eszközölte, mint a mintaalapszabály megerősítését 1953-ban.

8. A termelőszövetkezeti mintaalapszabályon kívül a termelőszövetkezetekre vonatkozó normatív aktusok mellett végül még olyan szabá-

lyok is vannak, amelyek csupán *útmutatások, javaslatok és tanácsok*. Ezek nem kényszerítő erejűek, de ha a közgyűlés elfogadja őket, akkor betartásuk már kötelezővé válik. A mintaalapszabály rendelkezésének betartásával saját hatáskörükben maguk a termelőszövetkezetek döntenek, hogy ezzel a jogszabályban biztosított lehetőséggel élni kívánnak-e. Ezáltal étellel, pozitív, előremutató tartalommal tölthetik meg a mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintaalapszabályát. A termelőszövetkezetek viszonyaira vonatkozó javaslatok, útmutatások, tanácsok minisztertanácsi határozat, miniszteri rendelet, miniszteri utasítás, stb. formáját ölthetik magukra; pl. a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1044/1955. (IV.15.) sz. határozata a termelőszövetkezeti tagok többtermelési prémiumáról és a vezetők javadalmazásáról. Sok jogszabályban a kögens rendelkezések az ajánlás jellegű intézkedésekkel együtt váltakozva fordulnak elő. Ilyen pl. a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1050/1955. (V. 10.) sz. határozata »a termelőszövetkezeti csoportok megszilárdításának legfontosabb feladatairól«.

9. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek önállósága, autonómiája a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mintaalapszabály keretében érvényesül. A mintaalapszabálytól a termelőszövetkezetek csak kísérletképpen térhettek el korábban, — a földművelésügyi minisztérium engedélyével. Pl. a makói »Úttörő« termelőszövetkezet különleges módon rendezte a munkaképtelen, öreg tagok ellátását. Bevezette a különleges nyugdíjat. A termelőszövetkezet nem a szociális alapból, hanem a közös jövedelemből nyújtott támogatást az elaggott tagoknak. Ennek a különleges nyugdíjnak bizonyos feltételei voltak. 70 éves életkor, 5 éves tagság, munkaképtelenség. A munkaegységnek értékét úgy állapítják meg, hogy az ötévi átlagteljesítmény $\frac{1}{6}$ -ét véve, a közgyűlés határozata alapján ennek 50—70 %-át biztosították az erre rászoruló termelőszövetkezeti tagok részére. Azóta ez a probléma generális rendezést nyert.

10. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek a mintaalapszabály figyelembevételével oldják meg speciális feladataikat, a termelőszövetkezetben elvégzett munkák rendjét, a tulajdoni, a munkaviszony egyes kérdéseit. A mintaalapszabály kiegészítését persze az alapszabály adta keretek között a vezetőség előterjesztésére a közgyűlés hagyja jóvá. Újabban lehetőség van ugyan arra, hogy a közgyűlési határozat ellenében is álljon a mintaalapszabállyal, vagy más jogforrással, e határozatot azonban meg kell küldeni a járási tanács mezőgazdasági osztályára jóváhagyás céljából.

A mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabálya nem téveszthető össze az egyes állami és társadalmi szervek alapszabályaival; a pusztai formai azonosság ugyanis megtéveszthető lehet. *Tartalma* tekintetében is teljesen más típusú társadalmi viszonyokat szabályoz a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mintaalapszabály és más jellegű társadalmi viszonyokat a különböző egyesületek, társadalmi szervezetek alapszabálya, működési szabályzata. A mezőgazdasági termelőszövetkezeti mintaalapszabály *jelentőségében* is felülmúlja az említett szervek alapszabályait. A *szabályozás módszereit* tekintve is egészen más a többi alapszabályokhoz képest a mezőgazdasági termelőszövetkezet minta-

alapszabálya. A mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályának kettős célja van:

hogy a nagyüzemi gazdálkodás jogi, szervezeti kereteit itt megteremtse,

és az, hogy a dolgozó paraszti rétegeket egységes osztállyá tegye.

III.

A mezőgazdasági termelőszövetkezeti csoport mintaalapszabályának néhány elvi kérdése

A magyar termelőszövetkezeti mozgalomban igen jelentős szerepet töltenek be a termelőszövetkezeti csoportok, amelyeket a nagyüzemi gazdálkodás kezdő lépéseinek tekintünk. Ezt fejezi ki a termelőszövetkezeti csoportok mintaalapszabályának praeambulum is. A népi demokratikus államokban a termelőszövetkezés fő formája változatlanul a mezőgazdasági termelőszövetkezet. A mezőgazdasági termelőszövetkezet kapcsolja össze legjobban a tagok egyéni érdekeit a közösség érdekeivel. A mezőgazdasági termelőszövetkezet olyan szilárd gazdaságsszervezeti forma, ahol úgy az elosztás, mint a gazdálkodás általában szocialista elvek szerint történik. Bizonyos fokú stabilitást mutat a mezőgazdasági termelőszövetkezeti csoport mintaalapszabálya is, amely kétségtől fejtlenebb termelőszövetkezeti életviszonyokat rendez. A kisparaszti gazdálkodásról való áttérés nagyon nehéz feladat, hiszen dolgozó parasztjainknak évtizedek óta megszokott, begyökeresedett gazdálkodási módszereivel, formáival kell felhagyni. Ezért a lenini fokozatosság elvére figyelemmel, népi demokratikus jogalkotásunk a kevésbé fejlett termelőszövetkezeti típusok létrejöttét is elősegítette. Az I. és II. típusú mezőgazdasági termelőszövetkezeti csoportok működési szabályzata, amely igen sajátos, átmeneti jellegű társadalmi viszonyokat rendezett, igen merevnek bizonyult. Nehéz volt áttérni a fejlettebb típusra, vagyis a mezőgazdasági termelőszövetkezeti gazdálkodásra, ezért szükség volt olyan mintaalapszabályra, amely rugalmasabban biztosítja a fejlettebb gazdálkodásra való áttérést. Népi demokratikus jogalkotásunk az 1068/1955. (VIII. 29.) MT. sz. határozattal megszüntette az I. és II. típusú termelőszövetkezeti csoport közötti különbséget s helyükbe az egységes termelőszövetkezeti csoportot helyezte. Ez a mintaalapszabály szabályozási módszerekben eltérést mutat a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályával szemben.

A mezőgazdasági termelőszövetkezeteknél a mintaalapszabály tekintettel arra, hogy szocialista gazdaságsszervezeti formáról van szó, a termelőszövetkezeti (tulajdoni, munka-, szervezeti, elosztási, stb.) életviszonyokat határolja körül és kifejezett rendelkezéssel rögzíti le. Igen kevés azon rendelkezések száma, ahol egy-egy kérdés eldöntése a köz-

gyűlés fakultatív hatáskörébe tartozik.⁹ Általában azonban a közgyűlés hatásköre kifejezett, vagyis a gazdálkodási keretek szigorúan körülhatároltak. A mezőgazdasági termelőszövetkezeti csoportnál, mivel ez még nem következetesen szocialista termelőszövetkezeti típus, nem lehet olyan határozottan körülírt a gazdálkodási keret sem, mert az megmerevitené az életviszonyokat, és az ilyen jogi forma fékjévé válna a kialakuló termelőszövetkezeti viszonyoknak is. A mezőgazdasági termelőszövetkezeti csoport mintaalapszabálya szerint megnövekedett a közgyűlés feladata, nőtt a közgyűlés fakultatív hatásköre, s a vezetőség javaslatlételi, előkészítő szerepe is ezzel szinte párhuzamosan fokozódott. Feltehető az a kérdés, nem okoz-e a termelőszövetkezeti csoportban anarchiát, meg nem értést, hogy a mintaalapszabály ilyen széles fakultatív lehetőségeket biztosít a közgyűlésnek. Úgy véljük, hogy nem, mivel a közgyűlés csak fejlettebb gazdálkodási módszerek között választhat, a minimális közös munkát ui. a termelőszövetkezeti csoport mintaalapszabálya kifejezetten lerögzíti. Viszont helyes lenne, ha közgyűlési határozat alapján a mintaalapszabályra figyelemmel, a termelőszövetkezeti csoportok elkészítenék — kötelezően — saját alapszabályaikat, hogy így gazdálkodásuk az őket segítő, a termelőszövetkezetek állami irányítását megvalósító szervek előtt is világos és ellenőrizhető legyen. Az egyes részletszabályozásban mutatkozó eltérés az előbb megvilágított és tisztázott okokból adódik, melyek jogi szempontból nem is lényegesek. A mezőgazdasági termelőszövetkezeti csoport mintaalapszabályának jogforrási jellegével kapcsolatosan megállapíthatjuk, hogy arra az előbb vázolt, indokolt eltérések figyelembevételével ugyanazok vonatkoznak, mint a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabályára.

IV.

A mintaalapszabály fogalma, a mintaalapszabály és az egyes termelőszövetkezeti alapszabályok közötti viszony, a szövetkezeti törvény és a mintaalapszabály kapcsolata

1. Felvetődhet a kérdés, vajon helyes-e a *mintaalapszabály* elnevezés. Az elnevezésnek, kifejezésnek fednie kell a mögötte húzódó tartalmat, mert különben az elméleti tisztánlátás nehezzé válik. A gyakorlatban a mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintaalapszabálya nem szerepelhet mintaként. Ez normatív aktus, amelyet megváltoztatni nem igen lehet. A Szovjetuniónban azonban valóban mintának tekinthetjük, mert a kolhozgazdálkodás a kolhozok hatáskörébe utalja a konkrét

⁹ Így pl. biztonsági vetőmag- és takarmányalapot a közgyűlés létesíthet, amelybe az évi szükséglet 5—10 %-át lehet helyezni, azután, ha a terményekből és pénzből a szociális-kulturális alapba helyezett 2 % a szükségleteket nem elégíti ki, a közgyűlés elhatározhatja további terménynek és pénznek a szociális-kulturális alapba való helyezését.

helyi adottságok figyelembevételével a mezőgazdasági artyel elfogadott mintaalapszabályzata egyes tételeinek kiegészítését és módosítását. A mi jogalkotásunk a mintaalapszabályt alaptörvénynek tekintette, amelynek rendelkezéseit az egyes termelőszövetkezetek nem változtathatták meg. Ennek a gyakorlatban is meggyökeresedett elvnek a helyessége erősen vitatható. Jogszabályalkotásunk, népi demokratikus államapparátusunk nem lépett fel olyan igénnyel a termelőszövetkezetek irányában, hogy azok a mintaalapszabály alapján saját alapszabályukat elkészítsék. Mechanikusan átvettünk tehát egy szovjet elnevezést anélkül, hogy tartalmilag is követtük volna a szovjet példát.

A mezőgazdasági termelőszövetkezeti mintaalapszabály a mezőgazdasági termelőszövetkezet alkotmánya, alaptörvénye. A mintaalapszabály alapján minden egyes mezőgazdasági termelőszövetkezetnek alapszabályt — működési szabályzatot — *kellene* készítenie, amely magában foglalná a helyi speciális feladatokat, a termelőszövetkezetben elvégzendő munkák rendjét, a tulajdoni és a munkaviszony egyes kérdéseit. Az általános polgári jogi elvek alapján is minden jogi személy köteles szervezeti, működési szabályzatot készíteni. Termelőszövetkezeteink többségénél azonban az a helytelen gyakorlat alakult ki, hogy a mintaalapszabályt elfogadva, nem készítenek saját alapszabályt, ezt feleslegesnek, szükségtelennek tartják.

A Szovjetuniban a kolhoztagok II. kongresszusának határozata minden termelőszövetkezet részére előírta azt, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabálya értelmében »dolgozzák ki saját szövetkezetük mintaalapszabályát, tárgyalják meg és hagyják jóvá a közgyűlésen, amelyen a tagok legalább $\frac{2}{3}$ részének kell jelen lenni. Lajstromoztassák be a szövetkezet alapszabályát a járási tanács végrehajtó bizottságánál«. ¹⁰ Tehát a Szovjetunióban a mezőgazdasági artyekek mintaalapszabályzatát a szó legszorosabb értelmében »mintaként« alkalmazzák. Ez a Szovjetunióban szükségszerű volt, mert a szovjet föld eltérő természeti adottságai megkövetelték a sajátságok figyelembevételét. azonban ebben az esetben is helytelen lenne a földrajzi környezetet meghatározó tényezőként felfogni. Elsősorban azért kellett létrehozni a kolhozoknak a saját alapszabályukat, működési szabályzatukat, hogy a kolhoz fejlettségi fokától függően a konkretizáló intézkedéseket maguk a kolhozok tehessék meg. Ezzel is kifejezésre juttatják a kolhoz-demokráciát, a kolhozok önállóságát.

Egyesek tagadják a termelőszövetkezetek saját alapszabályai kidolgozásának a szükségességét, azt mondják, hogy az, ami a Szovjetunióban helyes és fontos volt, nálunk bizonyos mértékig nélkülözhető. Úgy véljük, népi demokráciánkban is teljes mértékben szükség van a mintaalapszabály kereteinek a kitöltésére. Ez nemcsak a szocialista törvényességből folyik, hanem a szocialista nagyüzemi gazdálkodás útjára lépett dolgozó parasztság feladatát is képezi. Feladatán túl azonban érdeke is, hiszen elsősorban a termelőszövetkezetek gazdái, a termelőszövetkezeti parasztok ismerik és tudják legjobban a termelőszövetke-

¹⁰ N. D. Kazancev: A szovjet földjog és kolhozjog alapelvei. Bp. 1950. Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó. 38. old.

zet lehetőségeit, terveit, adottságait.¹¹ Az alapszabályt széleskörű demokratizmus mellett — a tagság bevonásával — a vezetőségnek kellene előkészítenie és a közgyűlés, mint a termelőszövetkezet legfőbb fóruma, hagyná azt jóvá. Az így létrehozott alapszabályt a járási tanács végrehajtó bizottsága mezőgazdasági osztálya erősítené meg. Törekedni kell arra, hogy a saját alapszabály elkészítésénél igényeljék a mezőgazdasági szakigazgatási apparátus segítő munkáját. Hibák terhelik az állami és társadalmi szerveket is, mert nem hívják fel termelőszövetkezeteink figyelmét ezen feladatok elvégzésére. Különösen indokolt a külön alapszabály elkészítése a termelőszövetkezeti csoportoknál, ahol igen jelentős a közgyűlés hatásköre az alternatív jellegű határozatok tekintetében. A létrehozott alapszabály sem a mintaalapszabályba, sem egyéb normatív aktusba nem ütközhet. Az alapszabály jogi normáit sértő rendelkezését semmisnek kell tekinteni.

Az alapszabály nem azonos a vállalatoknál lévő vállalati munkarenddel sem tartalmában, sem formájában, sem rendeltetésében, mert a vállalati munkarend pl. csupán a munkaviszonnyal kapcsolatos kérdéseket rögzíti le, az alapszabály pedig más szervezeti, tulajdon, stb. viszonyokra is kiterjed, sokkal szélesebbkörű, átfogóbb, mint a vállalati munkarend.

Az egyes termelőszövetkezetek által létrehozott alapszabály nem tekinthető jogforrásnak — bár ez vitatható —, de hatálya kiterjed a termelőszövetkezetekre, termelőszövetkezeti csoportokkal jogviszonyba került állampolgárookra, állami és társadalmi szervekre egyaránt.

2. A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése során az egyes gazdaszervezeti egységek mind erőteljesebb formában önállósultak. Sőt, főleg az utóbbi időben felvetődött az a kérdés, hogy egyáltalán célszerű-e a mintaalapszabályt fenntartani. Elhangzottak egyes termelőszövetkezetek és mezőgazdasági szakemberek részéről olyan vélemények, hogy a mintaalapszabálytól eltérően is lehet gazdálkodni. Ez természetesen igen vitatott probléma. A termelőszövetkezeti jogalkotás előtt jelenleg a mezőgazdasági termelőszövetkezet mintaalapszabálya vonatkozásában hármas alternatíva áll,

az első álláspont hívei szerint,

az eddigieknél megfelelően a mintaalapszabály kötelező erővel bírjon a termelőszövetkezetekre. A mintaalapszabálytól eltérést engedni nem lehet, mert azt az illetékes kormányzervek az egyéni és a közösségi érdek gondos mérlegelésével állították össze és erősítették meg minisztertanácsi határozattal. Célszerűnek tartják azonban, hogy a mintaalapszabály alapján az egyes termelőszövetkezetek készítsék el saját alapszabályaikat. Így teszik a termelőszövetkezetek munkatevékenységeiket konkréttá és elevenné. Ez a vonás is új, hiszen korábban minden

¹¹ A Magyar Szocialista Munkás Párt teljes erővel támogatja a termelőszövetkezeti demokrácia kiszélesítését. Az agrárpolitikai tézisek kimondják, hogy »lehetővé kell tenni, hogy a termelőszövetkezetek, a szocialista alapelvek betartása mellett (kiemelés N. L.) a helyi viszonyoknak megfelelően módosításokat eszközöljenek az alapszabályzatukban«. Társadalmi Szemle, XII. évf. 1957. július, 72. old.

elméleti megfontolással ellentétben a termelőszövetkezetek ezt a konkrétizáló munkát sem végezték el.

A következő álláspont szerint a termelőszövetkezetek számára a mintaalapszabály csak tájékoztató jellegű kódex legyen. A termelőszövetkezetek a gazdálkodó tevékenységüket, bérézési problémáikat, stb. saját hatáskörükben önállóan végezzék el. Ezen álláspont hívei azzal érvelnek, hogy az ilyen felfogás a termelőszövetkezeti demokrácia teljes kibontakozását eredményezi, hiszen a termelőszövetkezeti tagok kezdeményező készsége fokozódik. Véleményem szerint azonban ez az álláspont két szempontból veszélyes:

A termelőszövetkezetek életében ez feltétlenül anarchiát eredményezne, a termelőszövetkezeti mozgalom egységes fejlődését akadályozná;

A termelőszövetkezetek munkáját nagymértékben megnehezítené a termelőszövetkezeti alapszabályok elkészítése és kidolgozása. Emellett a termelőszövetkezetek vonalán nem kívánatos kapitalista tendenciák is érvényesülhetnek. Igen nehéz lenne ellenőrizni azt, hogy vajjon a termelőszövetkezetek munkájukat a szocialista elvek szerint végzik-e el? Ez úgy a termelőszövetkezeti vezetők, mint a termelőszövetkezetek irányítását megvalósító szervek munkáját is megnehezítené.

A harmadik álláspont szerint a mintaalapszabály túlságosan megköti a termelőszövetkezeteket. Viszont helyteleníti, hogy a termelőszövetkezetek minden generális rendelkezés, állami irányítás nélkül készítsék el saját alapszabályaikat. Éppen ezért azt javasolja, hogy a termelőszövetkezeti törvényben a termelőszövetkezetek szocialista működési elveit rögzítsék le, és az egyes termelőszövetkezetek ezen főbb elvek szerint készítsék el működési alapszabályaikat.

3. Javaslatunk de lege ferenda a következő:

a) A mintaalapszabályt módosítsák és nagyobb hatáskört biztosítsanak a szociális juttatások, a szociális és kulturális alap, stb. diszponálás tekintetében az egyes termelőszövetkezeteknek.

b) Növekedjék a mintaalapszabályban a *valgylagcs, valaszttható rendelkezések, megoldások száma*, hogy a termelőszövetkezetek szabadon választhassanak gazdálkodási körülményeiknek, stb. megfelelően az egyes rendelkezések között.

c) A termelőszövetkezetek kötelezően készítsék el saját alapszabályaikat. A termelőszövetkezetek ne térhessenek el a mintaalapszabály kötelező erejű rendelkezéseitől. A termelőszövetkezetek saját alapszabályaikat kötelesek legyenek bemutatni a járási tanács mezőgazdasági szakigazgatási szerveinek jóváhagyásra. Esetleg ezt a jóváhagyási akaszt a Termelőszövetkezeti Tanács megyei megbízottja is ellenőrizhetné.

Véleményem szerint ez a javaslat egységes termelőszövetkezeti mozgalmat, alkotó termelőszövetkezeti demokráciát eredményezne, — mindenestre a jogi keretek ebben nem akadályoznák az egyes termelőszövetkezeteket.

4. Az illetékes állami szervek több ízben kifejezésre juttatták azt, hogy szövetkezeti törvény készül. Ez szükségképpen felveti a szövetkezeti törvény és a mintaalapszabály viszonyát. Véleményem szerint a

termelőszövetkezeteink vonatkozásában nem lenne szerencsés, ha a mintaalapszabályt, mint keretjogszabályt elvetnék. Nemcsak azért, mert ez a szovjet fejlődéssel és jogintézmény megoldással ellenkezik, hanem azért is, mert mögöttünk ezen a téren közel tízéves tapasztalat van. Ezenkívül indokolja a mintaalapszabály fenntartását az is, hogy ez a jogintézmény biztosítja legjobban a mezőgazdaság állami irányítását.

Egyrészt a partikulárisan létrejövő termelőszövetkezeti alapszabályok kapitalista tendenciák ellen nem harcolhatnának olyan intenzíven, másrészt az így létrejövő alapszabályok több logikai ellentmondást is tartalmaznak, mivel szerkesztői; jogszabályalkotási kérdésekben tapasztalatlan emberek.¹²

A szövetkezeti törvény a termelőszövetkezetek belső funkcióit olyan részletességgel nem is szabályozhatná, mint az alapszabály. A szövetkezeti törvény inkább a külső termelőszövetkezeti jogviszonyokat rendezhetné. A belső termelőszövetkezeti jogviszonyok szabályozását pedig a szövetkezeti törvény mellékleteként kibocsájtott mintaalapszabályra, illetőleg az ezt konkretizáló egyes alapszabályokra bízhatnánk. A szövetkezeti törvénnyel kapcsolatosan meg kell még arról a problémáról is emlékeznünk, hogy nem tűnik ki eléggé világosan a nyilatkozatokból, hogy szövetkezeti, vagy mezőgazdasági termelőszövetkezeti törvény készül. Azt hiszem, helyesebb lenne, ha minden szervezeti, formai egység ellenére társadalmi funkcióiknak megfelelően külön szövetkezeti törvények készülnének. Hiszen egészen más társadalmi, gazdasági funkciót tölt be pl. a fodorászszövetkezet, mint a mezőgazdasági termelőszövetkezet. Az egységes szövetkezeti törvénnyel megteremtett egység ugyanis csak »látszategység« volna.

¹² Az egyes termelőszövetkezetek alapszabályairól lásd Nagy László: A mezőgazdasági termelőszövetkezetek alapszabályairól, XII. évf. 1—3. szám. 32—37. old. értékes fejtegetéseit.

ОБРАЗЦОВЫЙ УСТАВ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО КООПЕРАТИВА С ХАРАКТЕРОМ ЮРИДИЧЕСКОГО ИСТОЧНИКА

(Резюме)

Др. Ласло Немети

Образцовый устав сельскохозяйственного кооператива является основным законом трудящегося в производственном кооперативе крестьянства т. к. он всеобщее регулирует порядок хозяйства, отношения членов сельскохозяйственного кооператива к собственности, труду и распределению. Образцовый устав сельскохозяйственного кооператива является кодексом свойственного типа. С точки зрения *своего содержания* он поэтому свойственного типа кодекс потому, что он регулирует жизненные обстоятельства производственного кооператива обозначающие комплексные общественные отношения. Кодекс этого типа делает возможным вступающим на коллективный путь трудящимся крестьянам выбрать такие разрешения, которые подходят условиям местности, местным привычкам и местным отношениям. С точки зрения *формы* он поэтому «*sui generis*» кодекс, хотя он подается как юридический источник, но он только добавление выше упомянутого юридического источника. Это утверждающее решение делает образцовый устав юридическим источником. Образцовый устав сельскохозяйственного кооператива как свойственная форма юридического источника правильно и хорошо выражает содержание т. е. сельскохозяйственные кооперативные жизненные отношения. Образцовый устав сельскохозяйственного кооператива является *нормативным актом*, соблюдение которого одинаково обязательно кооперативам, как свойственным формам хозяйственной организации, общественным организациям и лицам находящимся с кооперативом в юридической связи. Образцовый устав нужно знать вступающему члену, это эссенциальная принадлежность начала кооперативных юридических отношений. Образцовый устав сельскохозяйственного производственного кооператива даёт ответ на *существенные* вопросы коллективной, культурной селской жизненной формы, на вопросы свойственного социалистического производственного кооператива. Образцовый устав служит основой дальнейшим юридическим источникам, министерским постановлениям и распоряжениям. В единой юридически-источниковой форме вообще невозможно чтобы каждый детальный вопрос был подробно регулирован создателем права. Как каждый кодекс, так и образцовый устав формируется изменением общественных отношений, он развивается, некоторые его тезисы становятся устаревшими. Именно поэтому возможна и их модификация. Модификация происходит также как и их возникновение решением совета министров. Нужно отграничить образцовый устав от уставов некоторых государственных и общественных органов. По своему содержанию образцовый устав регулирует общественные отношения другого характера чем уставы функционирования государственных и общественных органов. Анализируя мы определили, что есть некоторое расхождение между производственными кооперативами и производительно-кооперативными группами с точки зрения развития. Образцовый устав производительных коллективов т. е. групп обеспечивает большую факультативную сферу действий членам групп, чем кооперативный образцовый устав и это тоже пригодный юридический способ развития кооперативной демократии.

Кооперативный образцовый устав не играет очень то роль образца в наших производственных кооперативах. Очень мало кооперативов устанавливает свой конкретизирующий устав. Советское разрешение этого то, что в колхозе рядом с колхозным образцовым уставом отдельные колхозы должны составить свой устав.

Наши предложения «*de lege ferenda*»:

Модифицировать образцовый устав производительных кооперативов и обеспечить большую факультативно-альтернативную сферу действий производительным кооперативам. Другое важное предложение, что нормативно, может посредством образцового устава принудить производительные кооперативы и производительные кооперативные группы создать свои отдельные уставы.

RECHTSQUELLENCHARAKTER DES MUSTERSTATUTS DER LANDWIRTSCHAFTLICHEN PRODUKTIONSGENOSSENSCHAFT

von László Némethi

Das Musterstatut der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft ist das Grundgesetz der in der Kollektivwirtschaft arbeitenden Bauern, da es die Ordnung der Wirtschaft, die Eigentums-, Arbeits und Verteilungsverhältnisse umfassend regelt. Das Musterstatut der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft ist ein Kodex eigenartigen Typs. *Von inhaltlichem Gesichtspunkte aus* ist es ein Kodex eigenartigen Typs, weil es kollektivwirtschaftliche Lebensverhältnisse regelt, die komplexe gesellschaftliche Verhältnisse darstellen. Dieser Kodextyp ermöglicht es, dass die kollektiv arbeitenden Bauern den landschaftlichen Gegebenheiten, den örtlichen Bräuchen und den lokalen Verhältnissen entsprechend unter den Lösungen wählen können. *Von formellem Gesichtspunkte aus* ist es ein Kodex sui generis, weil es zwar als Rechtsquelle erscheint, ist es doch nur eine Beilage zur oben erwähnten Rechtsquelle. Dieser bekräftigende Ausspruch macht das Musterstatut zur Rechtsquelle. Das Musterstatut der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft als eine eigenartige Form der Rechtsquelle, rückt den Inhalt, das ist die Lebensverhältnisse in der Produktionsgenossenschaft, richtig, und gut aus. Das Musterstatut der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft ist ein *normativer Akt*, dessen Einhaltung für die Produktionsgenossenschaften als eigenartigen Wirtschaftsorganisationsformen, für die juristischen Personen, die mit den Produktionsgenossenschaften in Rechtsverhältnis geraten sind, und für die Gesellschaftsorganisationen gleichermassen verpflichtend ist. Das Musterstatut soll vom beitretenen neuen Mitglied gekannt werden; das ist ein wesentliches Requisit der statut der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft gibt Antwort auf *wesentliche* Entstehung des produktionsgenossenschaftlichen Rechtsverhältnisses. Das Musterliche Fragen der Kollektiven, kultivierten ländlichen Lebensform, der eigenartigen sozialistischen Produktionsgenossenschaft.

Das Musterstatut dient noch als Basis anderer Rechtsquellen, Ministerialverordnungen und Erlässe. Es ist ja undenkbar, dass der Gesetzgeber alle Einzelfragen in einer einzigen Rechtsquellenform ausführlich regeln kann. Wie alle Kodexe, verändert sich auch das Musterstatut mit der Veränderung der Gesellschaftsverhältnisse; es entwickelt sich, und einige Sätze davon werden veraltet. Eben darum kann es auch zu ihrer Modifizierung kommen. Eine Modifizierung geschieht ebenso wie die Schaffung, also durch einen Beschluss des Ministerrates. Das Musterstatut soll von den Statuten der einzelnen staatlichen und gesellschaftlichen Organe unterschieden werden. Inhaltlich regelt das Musterstatut Gesellschaftsverhältnisse anderen Charakters als das Statut und Tätigkeitsstatut der staatlichen und gesellschaftlichen Organisationen. Im Laufe der Analyse haben wir festgestellt, dass zwischen den Produktionsgenossenschaften und den kollektivwirtschaftlichen Gruppen vom Gesichtspunkt der Entwicklungsstufe ein gewisser Unterschied besteht. Das Musterstatut der kollektivwirtschaftlichen Gruppe gewährt den Mitgliedern der Gruppe einen grösseren fakultativen Wirkungskreis als das Musterstatut der Produktionsgenossenschaft und es ist auch ein geeignetes Rechtsmittel für die Entwicklung der kollektivwirtschaftlichen Demokratie.

Das Musterstatut der Produktionsgenossenschaft spielt bei unseren Produktionsgenossenschaften kaum eine Rolle als Muster. Allzu wenige Produktionsgenossenschaften entwerfen ihr eigenes konkretisierendes Statut. Der sowjetische Gebrauch ist, dass die einzelnen Kolchose neben dem Musterstatut ihre eigenen Statuten verteidigen müssen.

Unsere Vorschläge de lege ferenda:

Das Musterstatut der Produktionsgenossenschaft soll modifiziert und den Produktionsgenossenschaften soll grösserer fakultativ-alternativer Wirkungskreis gewährleistet werden. Der andere wichtige Vorschlag ist, dass die Produktionsgenossenschaften und die kollektivwirtschaftlichen Gruppen rechtmässig vielleicht gerade durch das Musterstatut verpflichtet werden, ihre eigenen Statute zu bereiten.

A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK 1949 ÓTA MEGJELENT KIADVÁNYAI

Acta Universitatis Szegediensis Sectio Juridico-Politica Series Nova

Tomus I.

Fasc. 1. Buza László: *A nemzetközi közhatalom szervezete az Egyesült Nemzetek Alapokmánya szerint* (Szeged, 1949.) 26 l.

Fasc. 2. Martonyi János: *Jogázképzés és jogász hivatások a Szovjetunióban* (Szeged, 1949.) 24 l.

Fasc. 3. Kelemen László: *Néhány kérdés a képviselet köréből* (Szeged, 1950.) 32 l.

A felszabadulás 10. évfordulójára tartott előadások

Buza László: *A felszabadulás és Magyarország nemzetközi jogi szuverenitása* (Szeged, 1954.) 16 l.

Acta Universitatis Szegediensis Sectio Politico-Juridica

Tomus I.

Fasc. 1. Bólya Lajos: *A törvényesség kérdései a büntető eljárásban* (Szeged, 1955.) 20 l.

Fasc. 2. Horváth Róbert: *Az 1945—46-os magyar infláció elméleti kérdései 10 évi tudományos fejlődés távlatában* (Szeged, 1955.) 20 l.

Fasc. 3. Pólay Elemér: *A nevelő funkció és a szegedi megyei bíróság házasság-jogi törvénykezése a népi demokrácia 10 évében* (Szeged, 1955.) 27 l.

Fasc. 4. Both Ödön: *Az 1848. évi sajtótörvény létrejötte (A sajtószabadság problémája Magyarországon a reformkorban)* (Szeged, 1956.) 65 l.

Tomus II.

Fasc. 1. Schultheisz Emil: *A látszólagos halmazat* (Szeged, 1956.) 24 l.

Fasc. 2. Perbiró József: *A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagok munkajogviszonyának néhány elvi kérdése* (Szeged, 1956.) 34 l.

Fasc. 3. Pólay Elemér: *A római végrendelet eredete* (Szeged, 1956.) 47 l.

Tomus III.

Fasc. 1. Buza László: *A törvényesség és az igazságosság elve a nemzetközi jogban* (Szeged, 1957.) 56 l.

Fasc. 2. Martonyi János: *A lakosságadóztatási eljárás szabályozása* (Szeged, 1957.) 27 l.

Fasc. 3. Antalfy György: *Platon és Aristoteles a »tökéletes« állami és társadalmi szervezeti formákról* (Szeged, 1957.) 38 l.

Fasc. 4. Pólay Elemér: *A római jogrendszer tagozódásának kérdése* (Szeged, 1957.) 31 l.

Fasc. 5. Horváth Róbert: *Fényes Elek, a haladó magyar statisztikus és reformer (1807—1876)* (Szeged, 1957.) 27 l.

Fasc. 6. Szentpéteri István: *A tanácsok megalakulása és jogi szabályozása a Tanácsköztársaságban* (Szeged, 1957.) 38 l.

Tomus IV.

Fasc. 1. Both Ödön: *Szeged város büntetőbíráskodása 1848-ban* (Szeged, 1958.) 63 l.